

УДК 94(4/9)«1950/2020»:358.422(623.746.174):(355.441.6/356.1)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-2>

Олександр ПОТОЦЬКИЙ,
orcid.org/0000-0001-9954-5809

викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) posta_grafa@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АРМІЙСЬКОЇ АВІАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ВОГНЕВОЇ ПІДТРИМКИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті за досвідом воєнних конфліктів другої половини ХХ – початку ХХІ століття розкрито та систематизовано процес становлення та розвитку армійської авіації як засобу вогневої підтримки сухопутних військ, визначено тенденції і закономірності цього процесу, узагальнено досвід провідних країн світу щодо бойового застосування ударних гелікоптерів в інтересах наземних сил, розкрито основні фактори, які вплинули на ефективність бойового застосування армійської авіації, запропоновано можливі напрямки використання цього досвіду у воєнній теорії та практиці підготовки і бойового застосування Збройних сил України в цілому та армійської авіації Сухопутних військ зокрема. Підкреслюється підвищення ролі армійської авіації в сучасних локальних війнах та збройних конфліктах. Емпіричний підхід, у рамках якого в ролі експерименту розглядався досвід застосування ударних гелікоптерів у воєнних конфліктах, дозволив дослідити причинно-наслідкові зв'язки та тенденції еволюції армійської авіації як засобу вогневої підтримки сухопутних військ, що особливо важливо для їх використання у практичній діяльності. Автором розроблено військово-історичну періодизацію процесу еволюції застосування ударних гелікоптерів у воєнних конфліктах обраного періоду. Досліджено особливості застосування ударних гелікоптерів у складі тактичних груп, в умовах асиметричної протидії та миротворчих операціях. Встановлено, що чинниками, які безпосередньо впливали на зародження та подальший розвиток армійської авіації як засобу вогневої підтримки сухопутних військ були: формування нових концепцій застосування військ в умовах зміни форм ведення війн; технічний розвиток ударних гелікоптерів, їхніх засобів ураження та тактики застосування; формування і розвиток армійської авіації як окремого роду військ; кліматичні та фізико-географічні умови ведення бойових операцій на різноманітних театрах воєнних дій. Виходячи з результатів дослідження, автором сформульовано рекомендації щодо вирішення проблемних питань, які досі зберігають свою актуальність.

Ключові слова: армійська авіація, ударний гелікоптер, вогнева підтримка, сухопутні війська, воєнний конфлікт, тактична група, асиметрична війна миротворча операція.

Oleksandr POTOTSKYI,
orcid.org/0000-0001-9954-5809

Lecturer at the Department of Foreign Languages and Military Translation
Hetman Petro Sahaydachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine) posta_grafa@ukr.net

BECOMING AND DEVELOPMENT OF ARMY AVIATION AS ARMY FIRE SUPPORT ASSET IN MILITARY CONFLICTS OF THE SECOND HALF OF THE XX – EARLY XXI CENTURIES

Based on the experience of military conflicts of the second half of the twentieth and early twenty-first centuries, in the article the process of formation and development of army aviation as army fire support asset is revealed and systematized, tendencies and regularities of this process are defined, the experience of the world's leading countries in the combat use of attack helicopters in the interests of ground forces are summarized, the main factors that influenced the effectiveness of combat use of army aviation are revealed, possible directions of using this experience in military theory and practice of training and combat use of the Armed Forces of Ukraine in general and Army Aviation of the Ground Forces in particular are proposed. It is emphasized that the role of army aviation is increasing in presentday local wars and armed conflicts. The empirical approach, in which the experience of using attack helicopters in military conflicts was considered as an experiment, allowed studying the cause-and-effect relationships and trends in the evolution of army aviation as army fire support asset, which is especially important for their use in practice.

The author has developed a military-historical periodization of the process of evolution of the use of attack helicopters in the military conflicts of the selected period. Features of the use of attack helicopters as a part of tactical groups, in conditions of asymmetric counteraction and peacekeeping operations are investigated. It is established that the factors that directly influenced the becoming and further development of army aviation as army fire support asset were: the

formation of new concepts of using troops in the context of changing forms of warfare; technical development of attack helicopters, their means of destruction and tactics of employment; formation and development of army aviation as a separate branch of the army; climatic and physical-geographical conditions of conducting combat operations in various theaters of war. Based on the results of the study, the author formulated recommendations for solving problematic issues that are still relevant.

Key words: *army aviation, attack helicopter, fire support, ground forces, military conflict, tactical group, asymmetric warfare, peacekeeping operation.*

Постановка проблеми. Актуальність вивчення еволюції армійської авіації (далі – АА) як засобу вогневої підтримки сухопутних військ (далі – СВ) визначається новими викликами та загрозами, які постають перед людством загалом та безпосередньо Україною. Неоголошена збройна агресія з боку Російської Федерації (далі – РФ) проти України в 2014 році та її широкомасштабне продовження в 2022 році підтвердили: без авіаційної підтримки СВ залишаються малоефективними, а найбільш затребуваними засобами вогневої авіаційної підтримки наступальних дій СВ виявилися ударні гелікоптери (далі – УГ). З огляду на специфіку реформування армії, яке протягом перших 23 років незалежності переважно зводилося до скорочення її чисельності та бойового складу, а також на досвід антитерористичної операції (далі – АТО) на Сході України, який переконливо довів неефективність шаблонного підходу до застосування АА СВ Збройних сил (далі – ЗС) України, виникла об’єктивна необхідність теоретичного узагальнення і систематизації накопиченого досвіду, зокрема, використання передовими державами АА як засобу вогневої підтримки СВ у воєнних конфліктах.

Всебічне і глибоке вивчення тенденцій зростаючої ролі гелікоптерів АА СВ провідних країн світу у локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ та початку ХХІ століття, основних чинників, що вплинули на стрімку еволюцію бойового застосування гелікоптерів АА, дозволить виявити причинно-наслідкові зв’язки змін форм і способів збройної боротьби в сучасних війнах та обґрунтувати прогноз характеру майбутніх війн, а найголовніше – використати результати дослідження для визначення оптимальних шляхів реформування СВ ЗС України в умовах сучасних викликів та загроз.

Аналіз досліджень. Досвід застосування АА займає помітне місце у дослідженнях зарубіжних науковців, особливо американських. Це цілком зрозуміло з огляду на колосальну військову значущість проблеми. Її вивчення актуалізувалось з початком кожного масштабного воєнного конфлікту, який не обходився без застосування гелікоптерів АА. Очевидно, західна історіографія становлення та розвитку АА як засобу вогневої

підтримки СВ вирізняється глибоким аналізом і чіткою логічністю викладу матеріалу, при цьому історична наука продовжує активно збагачуватися новими науковими доробками, зважаючи на активне обговорення перспективних концепцій оновлення гелікоптерного парку США. Західні науковці, передусім американські, інформативніше та ґрунтовніше висвітлюють дану тему в силу різних обставин: багатшим технологічним розвитком та практичним досвідом застосування АА країною, ширшим інформаційним доступом до місцевих архівів та значно більшими інвестиційними стимулами. Проте і їхні дослідження зужувалися до аналізу окремих війн, країн та зразків озброєння. Наприклад, розвідки американських науковців Р. Вейнерта (R. Weinert) П. Гаста (Gast P.), Дж. Карленда (J. Carland), Ж. МакГарріла (G. MacGarrigle), Е. Рейніса (E. Raines) та Ф. Тейта (F. Tate) з об’єктивних причин обмежувались окремими періодами становлення та бойового застосування АА США. Наприклад, окремого аналізу по застосуванню УГ «Апач» в якості складового компонента тактичних груп (далі – ТГр) під час проведення операцій «Буря в пустелі» і «Свобода Іраку» науковці ще не робили, зіславшись на відсутність поки офіційних даних про результати їх застосування.

Аналіз радянської історіографії показав, що до 1957 року публікацій, присвячених історії становлення радянської військової гелікоптерної авіації, практично не було. Це, як вдалося з’ясувати, відбувалося головним чином через ідеологічні мотиви по відношенню до стратегічного противника СРСР – США, які тримали першість у цій сфері, а також через секретність навколо власних проєктів. Навіть незважаючи на завершення війни СРСР в Афганістані (1979–1989), в умовах тотальної секретності в радянській державі доступної літератури по ній було обмаль. Водночас радянські автори розглядали досвід розвитку застосування АА США, але зводили їх контекст як до недешевого засобу боротьби агресивної капіталістичної країни, що не сприяло їхній науковій об’єктивності. До того ж радянські роботи обмежувалися матеріалами відкритих закордонних видань, головним чином американської періодики, що не забезпечувало повноту та вичерпність обраної тематики.

Натомість російська історіографія характеризується появою нових альтернативних поглядів, намаганнями відійти від класичних трактувань подій та явищ, які панували в радянській парадигмі. Використання ширшої джерельної бази дозволило більш аргументовано обґрунтувати наукові висновки. Однак, сучасна російська історіографія таки успадкувала радянську заідеологізованість, трансформовану та пристосовану до потреб військово-технічного протиборства.

Незважаючи на великий спадок України військового гелікоптерного парку від Радянського Союзу та наявність розвинутої структури АА, більшість вітчизняних досліджень щодо них знаходиться під грифом таємності і недоступна широкому загалу. Тому зусилля українських науковців переважно були спрямовані на вивчення зарубіжного та російського досвіду еволюції застосування УГ, а АА ЗСУ розглядалась переважно в контексті військових наук. Водночас доробок вітчизняних науковців є також чималим, але найбільша його цінність полягає у переосмисленні в першу чергу радянських та російських праць, що у поєднанні з використанням наукових здобутків та відкритістю західних архівних джерел, сприяло, перш за все, об'єктивності висвітлення обраної теми.

Проаналізований нами історіографічний доробок дає можливість прийти до висновку, що обрана тема не була об'єктом спеціального дослідження, бойова діяльність формувань АА в контексті засобу вогневої підтримки СВ висвітлювалась здебільшого фрагментарно та з позицій класичної форми ведення війни, сформованої за прикладом бойового досвіду Другої світової війни. Досі немає узагальнюючої праці, яка б комплексно розглядала історію становлення та розвитку АА як засобу вогневої підтримки СВ, а також враховувала б особливості застосування УГ у складі ТГр, в умовах асиметричної протидії та в миротворчих операціях.

У зв'язку з чим, **метою статті** є комплексне вивчення історії становлення та розвитку АА як засобу вогневої підтримки СВ, переосмислення її ролі у воєнних конфліктах другої половини ХХ – початку ХХІ ст. з акцентуванням на особливості застосування УГ під час ведення бойових дій у складі ТГр, в умовах асиметричної протидії та миротворчих операціях.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що становлення АА припало на епоху «Холодної війни», для досягнення мети статті доцільно порівняти ці процеси в обох геополітичних блоках, зосередившись на США та СРСР. Адже саме в епоху глобального міжблокового протистояння у ХХ ст. відбулось не лише зародження американської

та радянської моделей «ударного гелікоптера», але й їх апробація у В'єтнамській (1964–1975) та Афганській (1979–1989) війнах відповідно.

Крім того, важливо на основі ретроспективної оцінки досвіду бойового застосування УГ визначити їх роль і місце як складової ТГр, а також провести критичний аналіз спроможності цього виду зброї адаптуватися до складних викликів асиметричної війни та миротворчих операцій.

Поштовхом для багатьох вчених та інженерів до вивчення питань повітроплавання стало винайдення у Франції в другій половині ХVІІІ ст. братами Монгольф'є (Montgolfier) аеростатів, а також їх перше застосування з військовою метою у 1861 році під час Громадянської війни в США американським професором Тадеушом Лоу (Thaddeus Lowe) (Weinert, 1991: 1).

Проте, зважаючи на економіко-технічну відсталість Росії ХІХ ст. у порівнянні зі США, саме останні виступили в ролі родоначальника АА, оскільки американці перші «пройшли всі можливі етапи творення: від ідеї використання підтримки наземних сил з повітря до самостійного роду військ. Зокрема, АА США зародилася в часи громадянської війни в США, отримала досвід бойового застосування ще в роки Першої світової війни на території Європи, використовуючи неозброєні літальні апарати для виконання повітряної розвідки і спостереження за полем бою» (Потоцький, Фуртес, 2019: 154).

Опосередковано про перевагу США в американо-російській дуелі засвідчила й еміграція з Росії до США всесвітньо відомого творця гелікоптерів, авіаконструктора українського походження Ігора Сікорського, автора першого серійного американського військового гелікоптера XR-4, прийнятого на озброєння у квітні 1942 року. Проте в роки Другої світової війни гелікоптер ще «вважався ненадійною та неперевіреною технологією» (Tate, 2001: 4).

Початок 1950-х – середина 1960-х рр. стали переломними в історії гелікоптерної авіації обох держав. До цього часу визначились не лише з їхньою необхідністю, але й обрали основних виконавців державних замовлень – компанію Bell Helicopter Co. (США) та Дослідно-конструкторське бюро М. Л. Міля (СРСР).

У США на той час провідними чинниками для утвердження гелікоптерної авіації як засобу вогневої підтримки були:

загальні зміни національної оборонної політики того періоду: «Після закінчення корейського конфлікту було прийнято низку стратегічних рішень, відомих під загальною назвою “Новий

погляд». <...> Наріжним каменем цієї доктрини була погроза застосування ядерної сили і вибіркоче використання зброї. <...> Виходячи з цієї гіпотези, США більше поклалися на стратегічні ядерні повітряні сили і применшували значення сухопутних...» (Weinert, 1991: 103). Натомість начальник штабу сухопутних військ генерал Метью Ріджвей (Matthew Ridgway) в 1954 році «вважав, що незалежно від того, чи буде застосована ядерна зброя, чи ні, саме сухопутний солдат повинен врешті-решт досягти перемоги. <...> Одним з варіантів вирішення проблеми, створеної атомною епохою, для армії здавалося більш активне використання повітряної сили, (...) для того, щоб армія стала мобільною, гнучкою і боєздатною силою, якомога більше її елементів необхідно перевозити повітрям, як між континентами, так і на полі бою. <...> Більше, ніж будь-коли раніше, літаки повинні будуть забезпечувати транспортування військ, поповнення запасів, евакуацію і зв'язок» (Weinert, 1991: 103). Вже через 5 років, «у жовтні 1959 року СВ випробували використання дивізійних бойових розвідувальних рот, оснащених озброєними гелікоптерами. Це рішення викликало у Військово-повітряних сил (далі – ВПС) припущення, що воно може стати першим кроком до того, що СВ з часом візьмуть на себе функції ізоляції поля бою та повітряної підтримки ближнього бою» (Weinert, 1991: 111). Проте вже «у 1961 році СВ ввели гелікоптери до В'єтнаму для “прямої вогневої підтримки з повітря”, стверджуючи, що це відрізняється від “безпосередньої авіаційної підтримки” (close air support, CAS – О. П.), яка була місією ВПС. У 1966 році ці два види військ уклали угоду, за якою СВ отримали всі бойові гелікоптери, а ВПС – всі літаки» (Correll, 2019);

- науково-технічний прогрес у галузі гелікоптеробудування (поява транспортних гелікоптерів та їх апробація в корейському конфлікті) та систем авіаційного озброєння (поява малогабаритних реактивних керованих снарядів);

- еволюція військового мистецтва: для проведення аеромобільних бойових операцій та управління військами висувались нові вимоги до авіації щодо потрапляння безпосередньо на поле бою (на необладнані в аеродромному відношенні території), а також озброювання десантних гелікоптерів великокаліберними кулеметами для зачистки посадкових майданчиків від ворога;

- неефективність реактивної авіації в боротьбі з малорозмірними маневреними цілями, в т. ч. з танками: гелікоптери як засоби вогневої підтримки СВ «мали низку суттєвих переваг перед штурмовиками (літаками – О. П.), а саме: менша

швидкість, що давала екіпажу більше часу для прицілювання; можливість їх озброєння ПТРК (протитанковий ракетний комплекс – О. П.); здатність різко змінювати швидкість, напрямок руху та зависати, що призводило до зриву наведення керованих ракет; спроможність ховатись за нерівностями місцевості та раптово атакувати; можливість базування на необладнаних майданчиках неподалік від переднього краю; спроможність уражати бронетехніку у найменш захищену верхню проекцію; менша ціна. Можливість застосування транспортних гелікоптерів в інтересах ПТО (протитанкова оборона – О. П.) обмежувалась їх льотно-технічними характеристиками (далі – ЛТХ), що й призвело до створення спеціалізованих ударних машин» (Резнік, 2020: 205).

Слід зазначити, що США завдяки безпосередній участі у Корейській (1950–1953) та В'єтнамській війнах (1964–1975), а також Алжирській війні (1954–1962), в якій французи в основному на гелікоптерах американської розробки випробували одразу декілька систем озброєння, значно випередили СРСР в темпах розробки власної моделі «ударного гелікоптера». В результаті США розвивали свою армійську гелікоптерну авіацію шляхом реалізації одночасно двох програм: багатоцільового тактичного транспортно-авіаційного засобу та удосконаленого бойового гелікоптера. Зокрема, багатоцільові гелікоптери UH-1 «Iroquois» («Ірокез») американці доповнили ударним гелікоптером AH-1 «Cobra» («Кобра»), а в подальшому замінили їх дуєтом UH-60 «Black Hawk» («Чорний Яструб») і AH-64 «Apache» («Апач»).

Натомість в СРСР радянський генеральний конструктор Михайло Леонтьович Міль розробив систему, що суміщала обидві концепції в одному апараті – універсальний армійський транспортно-бойовий гелікоптер Мі-24. Адже на кінець 60-х рр. XX ст. в Радянському Союзі проводилась активна підготовка ЗС до умов ведення перш за все ядерної війни. Важливою її складовою було також підвищення мобільності СВ, необхідної для протидії руйнівній силі ядерної зброї. Крім того, радянські теоретики вважали, що «менші за розміром підрозділи потребуватимуть здатності діяти по всій глибині бойового простору, атакуючи в разі потреби і уникаючи залишкових ефектів ядерної зброї» (Groenke, 2003: 11–12). Щоправда, незважаючи на транспортно-бойову універсальність Мі-24, в реальних бойових умовах Мі-24 застосовувався виключно як УГ, наслідуючи в парі з Мі-8 принцип роботи американського дуєту «Ірокез» – «Кобра».

Отже, головною рисою для виокремлення УГ зі складу військової гелікоптерної техніки стала їхня здатність застосовувати керовану зброю, а від решти гелікоптерів, озброєних з метою самооборони, – їхнім призначенням як засобу вогневої підтримки СВ.

Вже в Афганістані (1979-1989) досвід бойових дій показав високу ефективність ударів УГ Мі-24 СРСР за таких обставин:

- пристосування тактичних прийомів бойового застосування гелікоптерів, особливо це стосується гірських умов;

- забезпечення надійного управління та організації взаємодії між групами різного тактичного призначення. Зокрема, «був відпрацьований чіткий і ефективний порядок дій передових авіаційних навідників по управлінню авіацією під час виконання нею основних бойових завдань в інтересах сухопутних військ» (Мунтян, 2020: 37);

- застосування УГ у складі гелікоптерних тактичних груп: «Типова кількість гелікоптерів у польоті зазвичай становила від двох до чотирьох, причому один гелікоптер рідко використовувався через брак взаємного захисту (Groenke, 2003: 15);

- нанесення спільних ударів фронтової та АА по цілям, розташованим як на рівнинній місцевості, так і у вузьких ущелинах та печерах;

- самостійного виконання завдань в глибокому тилу противника (в умовах слабкої протиповітряної оборони) щодо знищення караванів та автомобільних колон противника «у так званих місцях “вільного полювання” або “ізоляції районів бойових дій”. Ці місії майже не були розроблені в доктрині на початку війни, але в міру того, як виникала потреба, вони ставали все більш важливими. Такі місії були нормою для тактичних літаків, але не для ударних гелікоптерів» (Groenke, 2003: 16–17);

супроводження і підтримки автоколон: «Ці колони виявилися вигідними цілями для моджахедів, а гелікоптери використовувалися для розвідки маршрутів і надання авіаційної підтримки при зустрічі з ворожими силами» (Groenke, 2003: 16).

Операції «Буря в пустелі» (1991) та «Свобода Іраку» (2003) на зламі тисячоліть більш наочно продемонстрували роль і місце в сучасній війні УГ АА. «Бойовий вертоліт, оснащений високоточними керованими ракетами і цілодобовою оглядово-прицільною системою з тепловізійним, телевізійним і лазерним каналами для ведення нічного бою, (...) поряд із сучасними ракетними комплексами – це один із тих видів зброї, які змінюють покоління армії й оборонного потенціалу на стратегічному рівні. – переконує Директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння

Валентин Бадрак. – Фахівці зазначають, що легендарні американські вертольоти АН-64 “Apache” в обох іракських кампаніях знищили більше бронетехніки противника, ніж усе наземне озброєння разом узятє, поступившись пальмою першості хіба що штурмовику А-10 “Thunderbolt II”» (Бадрак, 2021).

Досвід використання УГ в якості складового компонента ТГр у воєнних конфліктах «на практиці підтвердив як збільшення ролі гелікоптерів, озброєних високоточним озброєнням, так і ефективність трансформації бойових порядків спеціально створених мобільних угруповань сухопутних військ (...), оскільки вони дали змогу максимально ефективно застосовувати тактику і озброєння військ, тобто значно підвищили їхні бойові можливості. Основною особливістю ведення наступальних дій АА у складі ТГр є запобігання лобовим бойовим зіткненням основних сил із противником шляхом організації дистанційно-безконтактного впливу на нього, що виступає головним способом успішного виконання завдань» (Потоцький, 2021а: 96–97).

Таким чином, УГ АА довели свою ефективність під час проведення повітряно-наземних операцій в якості складового компонента наступних ТГр:

- загальновійськових, особливо з аеромобільними підрозділами в основі;

- гелікоптерних, що забезпечують раптовість та результативність атаки;

- гелікоптерно-літакових, спроможних забезпечити необхідні умови для успішного проведення сухопутної операції.

Незважаючи на те, що УГ АА «сторювалися як засіб протитанкової оборони для майбутніх традиційних війн, <...> в умовах домінування нетрадиційних форм війн у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття (...) вони сформувалися як самодостатня бойова система» (Потоцький, 2021b: 118), підтвердивши свої універсальні можливості. По суті, в умовах гібридних викликів відбулось навіть подальше зростання ролі УГ, але в значній мірі це залежало від спроможностей військово-політичного керівництва та військових теоретиків швидко адаптуватися до складних викликів асиметричної війни. Якщо «США вже в ході проведення війни у В’єтнамі, яку ряд дослідників також характеризують як асиметричну, вносили зміни у свої польові устави, які враховували партизанський характер війни» (Потоцький, 2021b: 118), то «і радянські командири екіпажів УГ Мі-24 в Афганістан, і російські в Чечні, і українські на Донбасі зіткнулися з про-

цесом прийняття рішень, що на початковому етапі не відповідали наявним знанням, уявленням та отриманій бойовій підготовці, підлаштованій під вимоги загальновійськового бою» (Потоцький, 2021b: 117), що відповідало парадигмі «класичної війни» із чіткими лініями фронту.

Підтвердженням вищесказаного є те, що на початку російсько-української гібридної війни на Донбасі спостерігалась «психологічна неготовність до силової протидії. Сильним був ефект “недопущення першого пострілу, першої крові”, <...> війська чекали наказів, яких не було. Будь-які дії запізнювались від темпів розвитку ситуації, та й ті, що планувались, блокувались...» (Алімпієв, Певцов, 2017: 21).

Проте українські авіатори АА, загартовані в миротворчих місіях, з перших днів російської агресії проти України показали повну готовність стріляти по ворогу на ураження, яскраво продемонструвавши це 26 травня 2014 року під час деблокування Донецького міжнародного аеропорту імені Сергія Прокоф'єва, що після набутого досвіду охорони та оборони аеропортів Кліса (Хорватія), Робертсфілд (Ліберія), Гома, Мавіві, Буніа (Конго) та Буаке і Ямусукро (Кот-д'Івуар) було реалізовано впродовж декількох годин.

Загалом Україна, третина миротворчих контингентів якої переважно «забезпечувала, так би мовити, “гелікоптерну” складову миротворчих операцій з примушення до миру» (Потоцький, 2021с: 25), половину з якої складали УГ, набула унікальний досвід як важлива, а часом і єдина країна-контрибутор авіаційних ресурсів ООН.

Зокрема, використання ударних Мі-24 в миротворчих операціях ООН у Східній Славонії, в Ліберії, Кот-д'Івуарі та Конго дозволяло ефективно проводити заходи стримування з повітря (демонстрації присутності) та, за необхідності, вогневої підтримки наземних сил ООН (демонстрації сили). При цьому «застосування авіаційного озброєння (в Конго та Кот-д'Івуарі), хоч і носило винятковий та обмежений характер, але мало ефективний вплив на запобігання розпалювання конфліктів» (Потоцький, 2021с: 31).

Основними миротворчими завданнями АА були: ведення повітряної розвідки та спостереження; патрулювання в зонах відповідальності;

перевезення персоналу, зброї та боєприпасів ООН; супровід наземних миротворчих сил та гуманітарних вантажів; прикриття важливих державних об'єктів; забезпечення виборчих процесів, а також порядку та безпеки у період постелекторальних криз; убезпечення мирних жителів від нападів незаконних збройних формувань (далі – НЗФ); вогнева підтримка наземних підрозділів місії ООН та знищення таборів, складів з технікою і боєприпасами НЗФ. При цьому УГ Мі-24 ЗС України виконували завдання не лише у складі окремих авіаційних груп, гелікоптерних ескадриль та загонів, але й входили до складу, наприклад, змішаного універсального/наступального гелікоптерного підрозділу бригади оперативного втручання (Конго) (United Nations Organization, 2018: 13).

Додатково участь АА СВ ЗС України у миротворчій діяльності підвищила авторитет нашої держави на міжнародній арені та забезпечила збереження бойового потенціалу цього роду військ, що позитивно відобразилось в ході проведення АТО на Сході України.

Висновки. Спроможності УГ АА адаптуватися до зміни форм ведення війн залежать не так від їхнього технічного розвитку, як від вчасного внесення змін у тактику їхнього застосування, особливо під час ведення сучасних швидкоплинних, напружених і динамічних бойових дій, а також в умовах асиметричної протидії. Попри універсальність УГ, спроможних самостійно виконувати широкий спектр завдань та представляти окремий рід військ, їхнім основним завданням, як і АА вцілому, в усіх формах ведення війн залишається вогнева підтримка СВ. При цьому їхні бойові можливості значно підвищуються в умовах виконання завдань в якості складового компонента спеціально створених мобільних угруповань – ТГр. Спираючись на результати дослідження та порівнюючи досвід бойового застосування УГ АА США, СРСР, РФ та України, з метою забезпечення ефективного вирішення завдань АА СВ ЗС України в умовах сучасних викликів та загроз пропонується внести до відповідних доктринальних документів необхідні зміни, що враховували б особливості всього спектру виконуваних завдань УГ у складі ТГр, в умовах асиметричної протидії та в миротворчих операціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Correll J.T. The Ups and Downs of Close Air Support. *Air & Space Forces Magazine*. 2019. 1 Dec. URL: <https://www.airandspaceforces.com/article/the-ups-and-downs-of-close-air-support> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Groenke A. S. CAS, interdiction, and attack helicopters : thesis. Monterey : Naval Postgraduate School, 2005. 69 p. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA435566.pdf> (дата звернення: 20.03.2023).
3. Tate F. W. Army Aviation as a Branch, Eighteen Years After the Decision : a monograph. Fort Leavenworth : School of Advanced Military Studies U. S. Army Command and General Staff College, 2001. 64 p. URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a394423.pdf> (дата звернення: 08.04.2019).

4. United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo : Report of the Secretary-General. *eSubscription to United Nations Documents*. 2018. 2 Jul. 15 p. URL: <https://undocs.org/S/2018/655> (дата звернення: 03.04.2021).
5. Weinert R. P. *A History of Army Aviation – 1950-1962*. Fort Monroe : Office of the Command Historian United States Army Training and Doctrine Command, 1991. 311 p.
6. Алімпієв А. М., Певцов Г. В. Особливості гібридної війни РФ проти України. Досвід, що отриманий Повітряними Силами Збройних Сил України. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2017. № 2(27). С. 19–25. DOI: 10.30748/nitps.2017.27.03.
7. Бадрак В. Захист неба України. Як посилити армійську авіацію. *LB.ua*. 2021. 10 травн. URL: https://rus.lb.ua/news/2021/05/10/484147_zahist_neba_ukraini_yak_posiliti.html (дата звернення: 20.03.2023).
8. Мунтян Б. І. Досвід бойового застосування передових авіаційних навідників під час бойових дій в Афганістані. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. Харків, 2020. № 2(64). С. 33–39. DOI: 10.30748/zhups.2020.64.05.
9. Потоцький О. О. Досвід використання ударних гелікоптерів AH-64 «Апач» як складової частини тактичних груп у воєнних конфліктах на прикладі операцій «Буря в пустелі» і «Свобода Іраку». *Літопис Волині*. Луцьк, 2021. № 25. С. 93-98. DOI: 10.32782/2305-9389/2021.25.15.
10. Потоцький О. О. Досвід використання ударних гелікоптерів Mi-24 в умовах асиметричної протидії. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Lublin, 2021. № 5 (41). Vol. 1. P. 114–121. DOI:10.51647/kelm.2021.5.1.17.
11. Потоцький О. О. Ударні гелікоптери України в миротворчих операціях ООН: історичний аспект. *Sciences of Europe*. Praha, 2021. Vol. 1. No 70. P. 24–34. DOI: 10.24412/3162-2364-2021-70-1-24-34.
12. Потоцький О., Фуртес О. Становлення та розвиток армійської авіації США. *Глядя. Ч. 1. Історичні науки*. Київ, 2019. Вип. 149(№ 10). С. 151–156.
13. Резнік В. І. Розвиток бойових вертольотів як засобу протитанкової оборони у воєнних конфліктах XX ст. *Зброяря: історія розвитку озброєння та військової техніки*: зб. тез допов. наук.-практ. конф. 27 лют. 2020 р. Львів : НАСВ, 2020. С. 205–207.

REFERENCES

1. Correll J.T. The Ups and Downs of Close Air Support. *Air & Space Forces Magazine*. 2019. 1 Dec. URL: <https://www.airandspaceforces.com/article/the-ups-and-downs-of-close-air-support>.
2. Groenke A. S. CAS, interdiction, and attack helicopters : thesis. Monterey : Naval Postgraduate School, 2005. 69 p. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA435566.pdf>.
3. Tate F. W. *Army Aviation as a Branch, Eighteen Years After the Decision : a monograph*. Fort Leavenworth : School of Advanced Military Studies U. S. Army Command and General Staff College, 2001. 64 p. URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a394423.pdf>.
4. United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo : Report of the Secretary-General. *eSubscription to United Nations Documents*. 2018. 2 Jul. 15 p. URL: <https://undocs.org/S/2018/655>.
5. Weinert R. P. *A History of Army Aviation – 1950–1962*. Fort Monroe : Office of the Command Historian United States Army Training and Doctrine Command, 1991. 311 p.
6. Alimpiyev A. M., Pyevtsov H. V. Osoblyvosti hibrydnoyi viyny RF proty Ukrayiny. Dosvid, shcho otrymanyu Povitryanymy Sylamy Zbroynykh Syl Ukrayiny [The features of the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine. Experience received by the Air Force of the Armed Forces of Ukraine]. *Nauka i tekhnika Povitryanykh Syl Zbroynykh Syl Ukrayiny*. 2017. № 2(27). Pp. 19–25. DOI: 10.30748/nitps.2017.27.03 [in Ukrainian].
7. Badrak V. Zakhyst neba Ukrayiny. Yak posylyty armiyis'ku aviatsiyu [Protection of the sky of Ukraine. How to strengthen Army Aviation]. *LB.ua*. 2021. 10 travn. URL: https://rus.lb.ua/news/2021/05/10/484147_zahist_neba_ukraini_yak_posiliti.html [in Ukrainian].
8. Muntyan B. I. Dosvid boyovoho zastosuvannya peredovykh aviatsiynykh navidnykiv pid chas boyovykh diy v Afhanyani [Experience of battle application of advanced aviation commanders during the combat actions in Afghanistan]. *Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho universytetu Povitryanykh Syl*. Kharkiv, 2020. № 2(64). Pp. 33-39. DOI: 10.30748/zhups.2020.64.05 [in Ukrainian].
9. Potots'kyu O. O. Dosvid vykorystannya udarnykh helikopteriv AH-64 «Apach» yak skladovoyi chastyny taktychnykh hrup u voyennykh konfliktakh na prykladi operatsiy «Burya v pusteli» i «Svoboda Iraku» [Experience of using attack helicopters AH-64 «Apache» as a component of tactical groups in military conflicts on the example of operations «Desert Storm» and «Iraqi Freedom»]. *Litopys Volyni*. Luts'k, 2021. № 25. Pp. 93-98. DOI: 10.32782/2305-9389/2021.25.15 [in Ukrainian].
10. Potots'kyu O. O. Dosvid vykorystannya udarnykh helikopteriv Mi-24 v umovakh asymetrychnoyi protydyi [Experience of using attack helicopters Mi-24 in conditions of asymmetric opposition]. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Lublin, 2021. № 5(41). Vol. 1. Pp. 114–121. DOI:10.51647/kelm.2021.5.1.17 [in Ukrainian].
11. Potots'kyu O. O. Udarni helikoptery Ukrayiny v myrotvorchykh operatsiyakh OON: istorychnyy aspekt [Attack helicopters of Ukraine in United Nations peacekeeping operations: historical aspect]. *Sciences of Europe*. Praha, 2021. Vol. 1. No 70. Pp. 24-34. DOI: 10.24412/3162-2364-2021-70-1-24-34 [in Ukrainian].
12. Potots'kyu O., Furtes O. Stanovlennya ta rozvytok armiyis'koyi aviatsiyi SSHA [Establishment and developmen of the United States Army Aviation]. *Hileya*. CH. 1. Istorychni nauky. Kyyv, 2019. Vyp. 149(№ 10). Pp. 151–156 [in Ukrainian].
13. Ryeznic V. I. Rozvytok boyovykh vertol'otiv yak zasobu protytankovoyi obrony u voyennykh konfliktakh XX st [Development of combat helicopters as a means of anti-tank defense in military conflicts of the 20th century]. *Zbrojarnya: istoriya rozvytku ozbrojennya ta viys'kovoyi tekhniky*: zb. tez dopov. nauk.-prakt. konf. 27 lyut. 2020 r. L'viv : NASV, 2020. Pp. 205–207 [in Ukrainian].